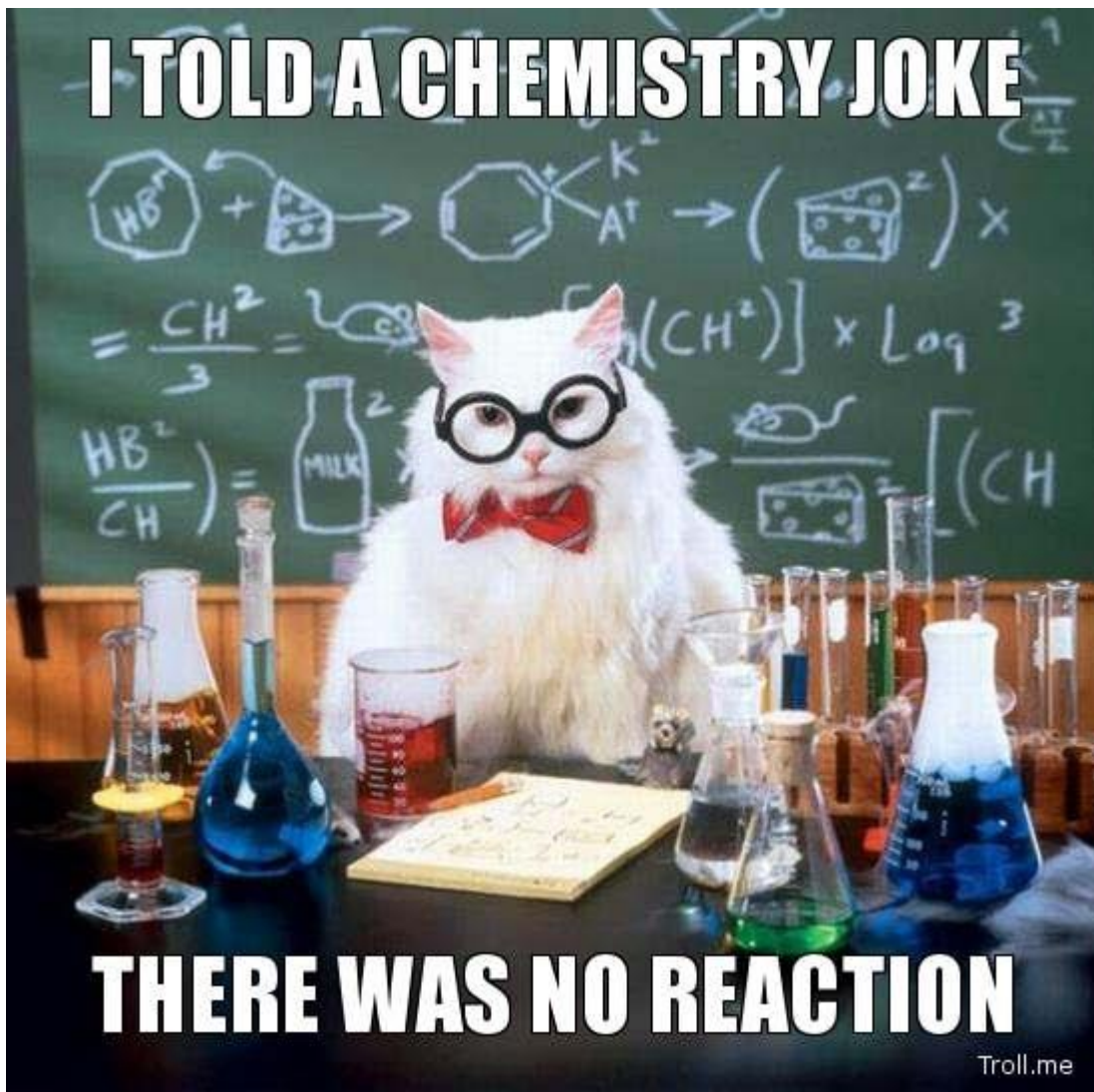

"Perhaps one of you gentlemen would mind telling me just what it is outside the window that you all find so attractive..?"

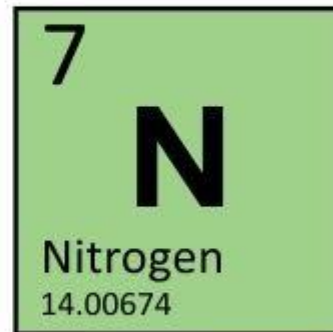
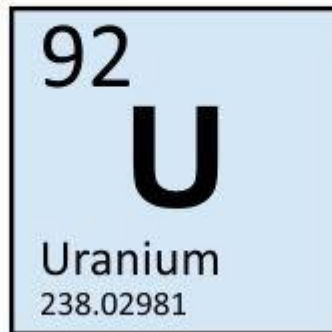
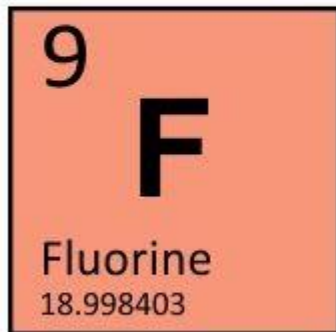
I TOLD A CHEMISTRY JOKE

THERE WAS NO REACTION

Troll.me

Chemistry is

1. POGLAVJE

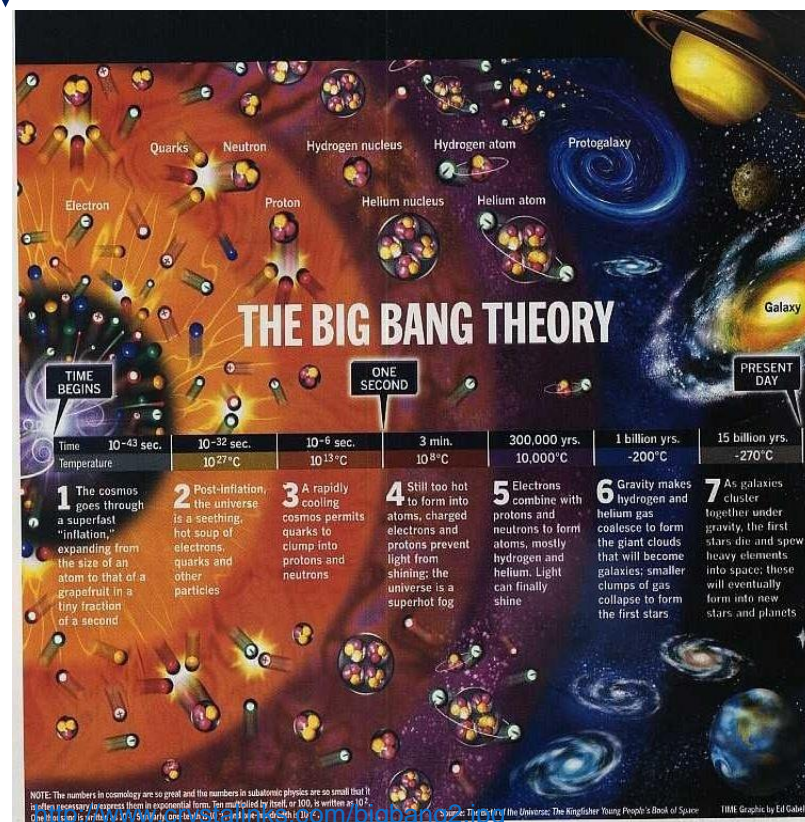
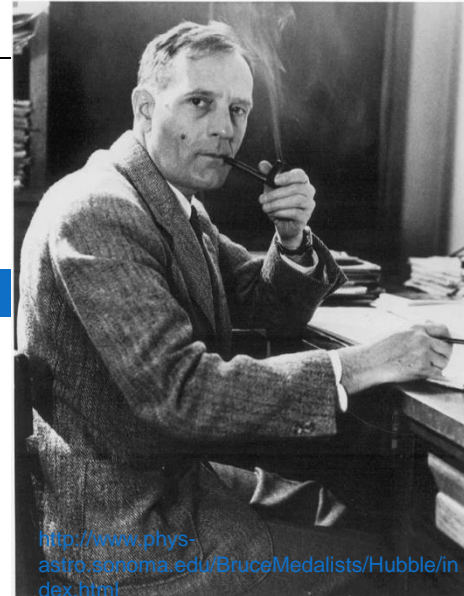
Zgradba snovi

Andromedina galaksija oddaljena 2 milijona svetlobnih let.

Snov v vesolju

5

- ❑ vesolje se širi – 1929 Edwin Hubble (bolj oddaljene galaksije se odmikajo od nas hitreje)
- ❑ 13,7 milijard let staro (± 200 milijonov let)
- ❑ v $1 \cdot 10^{-43}$ s po začetku širjenja naj bi bila vsa prasnova skoncentrirana na $1 \cdot 10^{-35}$ m, $T =$ več tisoč milijonov $^{\circ}\text{C}$
- ❑ neskončno velika gostota prasnovi $\rightarrow$ veliki pok
- ❑ nastanek delcev, ki so sestavili prve atome vodika in helija
- ❑ Nastala je SNOV.

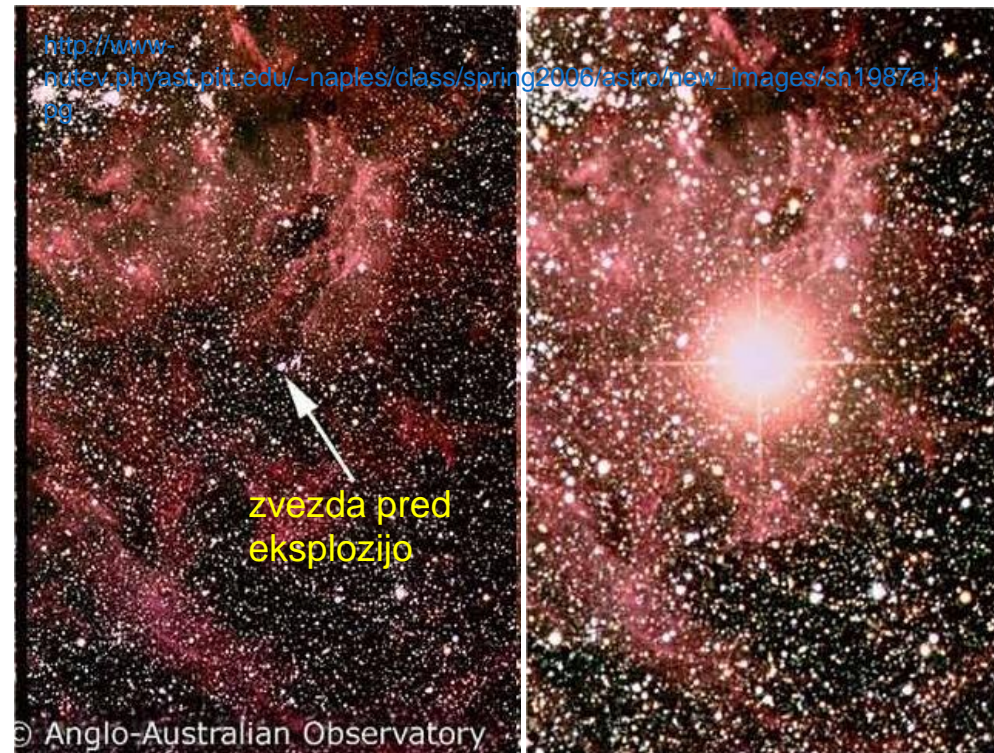

Snov v vesolju

7

- čez približno 5 milijard let bo Sonce porabilo zalogo vodika in se spremenilo v rdečo orjakinjo (notranji planeti ne bodo preživel, sevalo bo 100-krat toliko kot danes, premer bo 400-krat večji), nato se bo spremenila v belo in nato temno pritlikavko
- zvezde z veliko večjo maso kot Sončeva, se razvijajo hitreje; ko sredica zvezde doseže temperaturo 5 milijard °C, se zunanje plasti, v katerih še vedno potekajo jedrske reakcije nenadoma močno segrejejo (300 milijonov °C) - močan energijski tok odnese v nekaj sekundah zgornje plasti zvezde – eksplozija supernove; ponovni nastanek

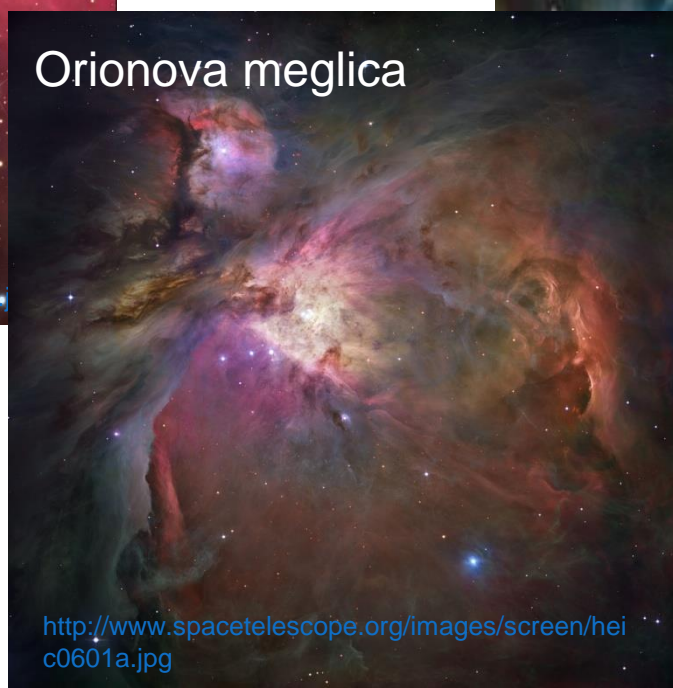

Eksplोजija supernove 1987A

Snov v vesolju

8

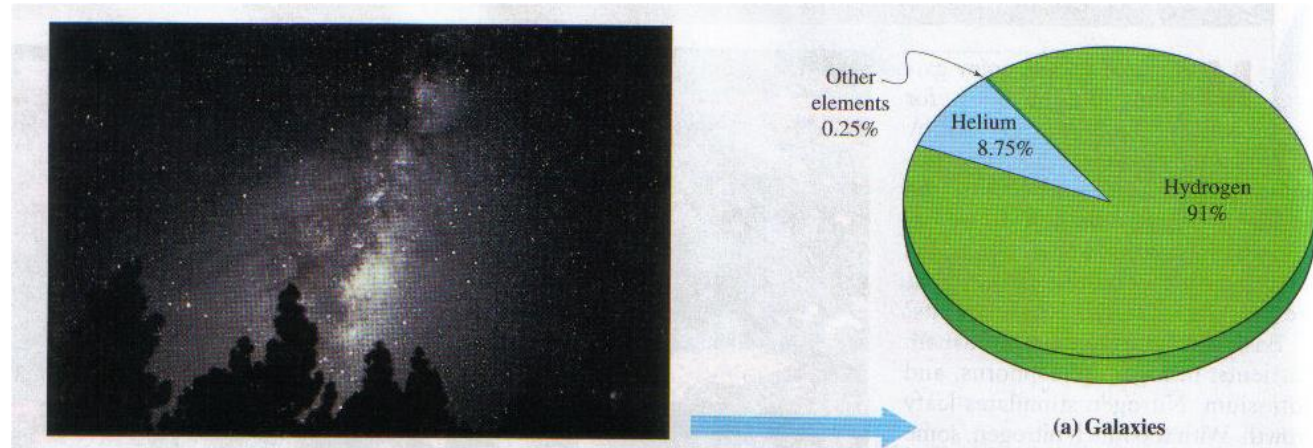
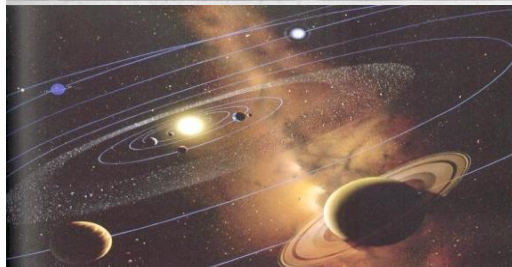
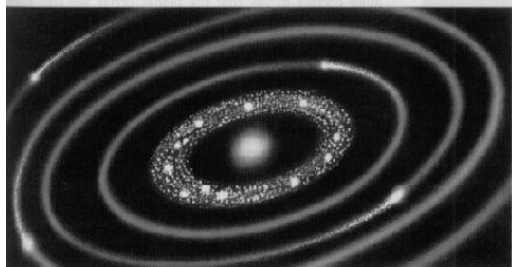
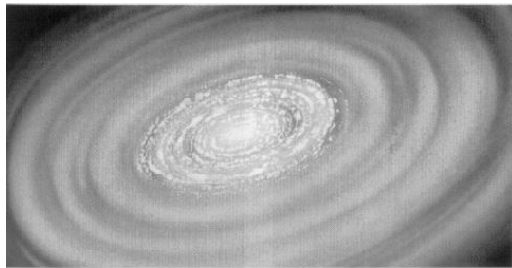
- Plini v meglicah, kjer se rojevajo nove zvezde in planeti.

Snov v vesolju

9

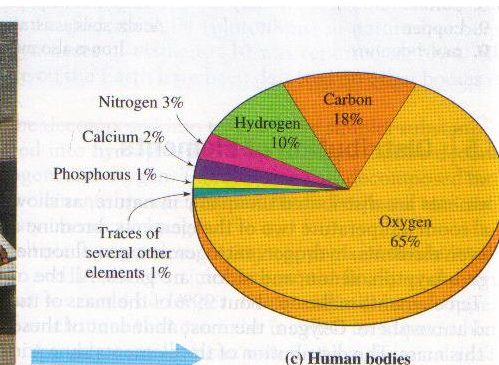
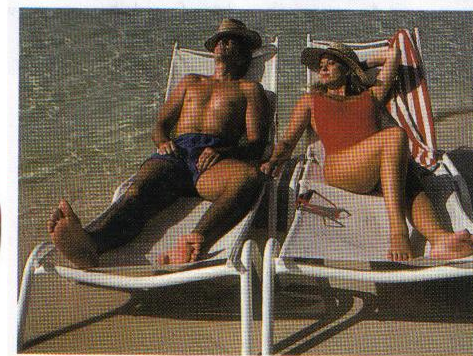
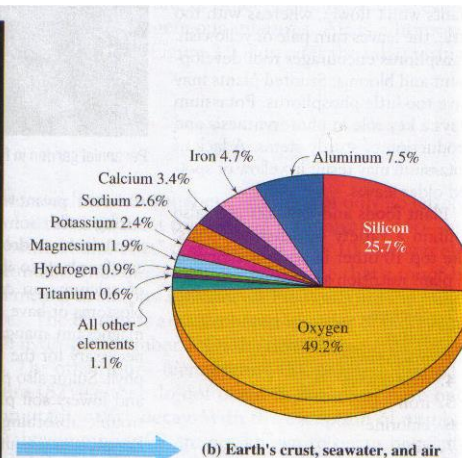
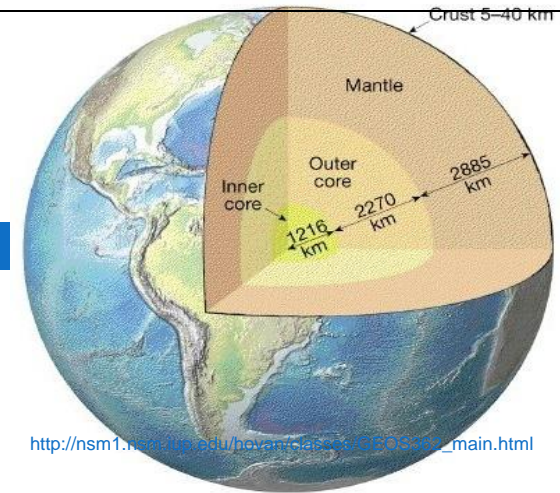
- iz oblaka prahu in plinov (92 elementov) so nastali planeti našega osončja, tudi Zemlja, rečemo lahko, da smo iz “zvezdnega prahu”

Snov na Zemlji

10

- ❑ 150 milijonov kilometrov od Sonca
- ❑ polmer okoli 6400 km
- ❑ trdna zemljina skorja; tekoč zemljin plašč; zemljina sredica; zunanja tekoča, notranja trdna – sestavlja predvsem železo
- ❑ Elementna sestava neživega in živega dela Zemlje

Velikost delcev snovi

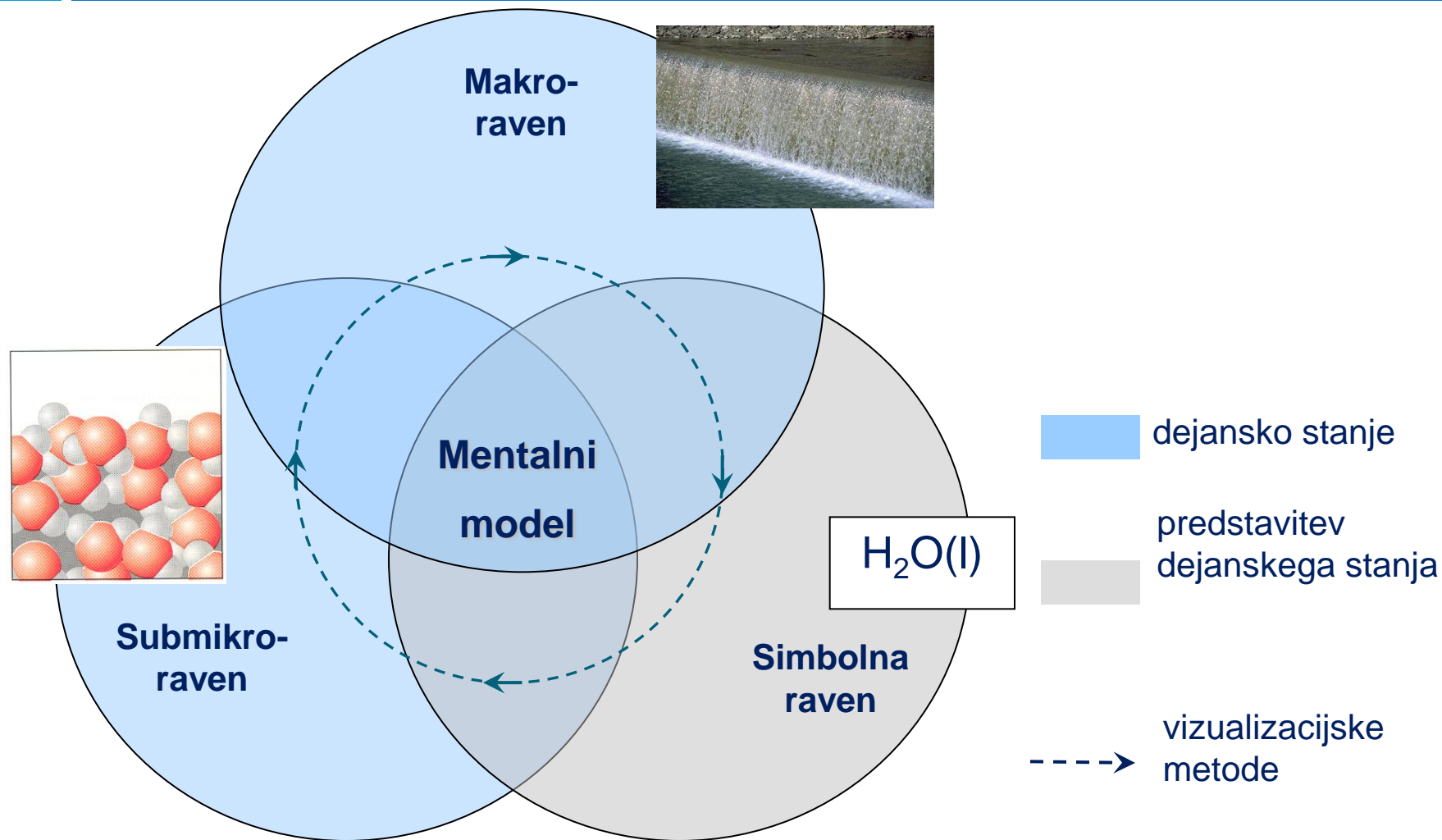
11

Primerjava velikosti objektov (prirejeno po Moore et al., 2002).

Trojna narava kemijskih pojmov

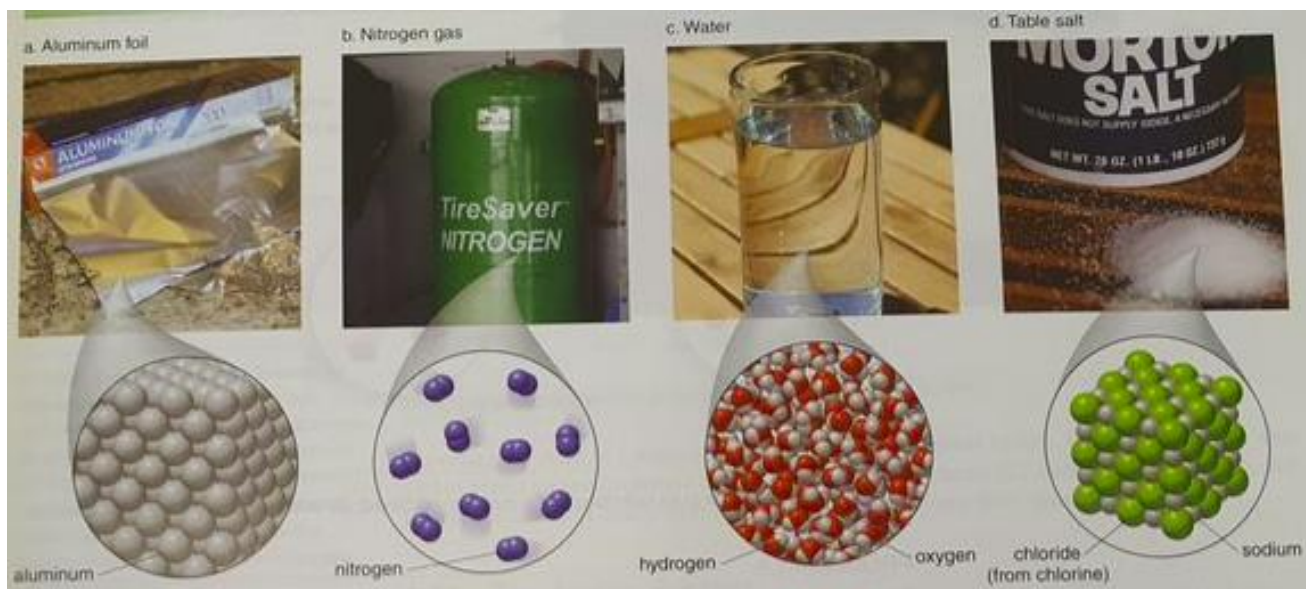
12

Delitev snovi

13

Elementi in spojine so čiste snovi, elementi so iz atomov ali molekul, spojine so iz molekul ali ionov.

Snov je čista, če ima natančno opredeljeno **kemijsko zgradbo** in **fizikalne lastnosti** (*ekstenzivne*: masa, prostornina, entalpija; *intenzivne*: tališče, vrelišče, gostota, topnost, električna in toplotna prevodnost, viskoznost, stisljivost, barva) ter **kemijsko lastnost**, ki je reaktivnost.

Delitev snovi

14

92 naravnih elementov, ostali narejeni v laboratoriju; razporejeni v so periodni sistem glede na zgradbo atomov in lastnosti

1,01 H 1	PERIODNI SISTEM ELEMENTOV																4,00 He 2
6,94 Li 3	9,01 Be 4											10,81 B 5	12,01 C 6	14,01 N 7	15,99 O 8	18,99 F 9	20,18 Ne 10
22,99 Na 11	24,31 Mg 12											26,98 Al 13	28,08 Si 14	30,97 P 15	32,06 S 16	35,45 Cl 17	39,95 Ar 18
39,10 K 19	40,08 Ca 20	44,96 Sc 21	47,87 Ti 22	50,94 V 23	51,99 Cr 24	54,94 Mn 25	55,85 Fe 26	58,93 Co 27	58,69 Ni 28	63,55 Cu 29	65,38 Zn 30	69,72 Ga 31	72,63 Ge 32	74,92 As 33	78,96 Se 34	79,90 Br 35	83,80 Kr 36
85,47 Rb 37	87,62 Sr 38	88,91 Y 39	91,22 Zr 40	92,91 Nb 41	95,96 Mo 42	(98) Tc 43	101,1 Ru 44	102,9 Rh 45	106,4 Pd 46	107,9 Ag 47	112,4 Cd 48	114,8 In 49	118,7 Sn 50	121,8 Sb 51	127,6 Te 52	126,9 I 53	131,3 Xe 54
132,9 Cs 55	137,3 Ba 56	138,9 La 57	178,5 Hf 72	181,0 Ta 73	183,8 W 74	186,2 Re 75	190,2 Os 76	192,2 Ir 77	195,1 Pt 78	197,0 Au 79	200,6 Hg 80	204,4 Tl 81	207,2 Pb 82	209,0 Bi 83	(209) Po 84	(210) At 85	(222) Rn 86
(223) Fr 87	(226) Ra 88	(227) Ac 89	(265) Rf 104	(268) Db 105	(271) Sg 106	(270) Bh 107	(277) Hs 108	(276) Mt 109	(281) Ds 110	(280) Rg 111	(285) Cn 112	(286) Nh 113	(289) Fl 114	(289) Mc 115	(293) Lv 116	(294) Ts 117	(294) Og 118

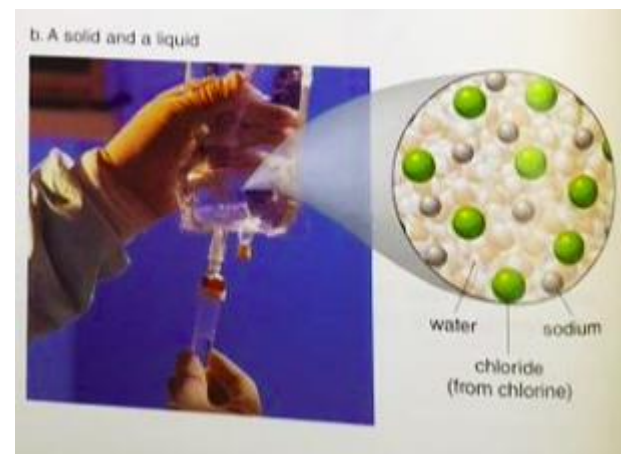
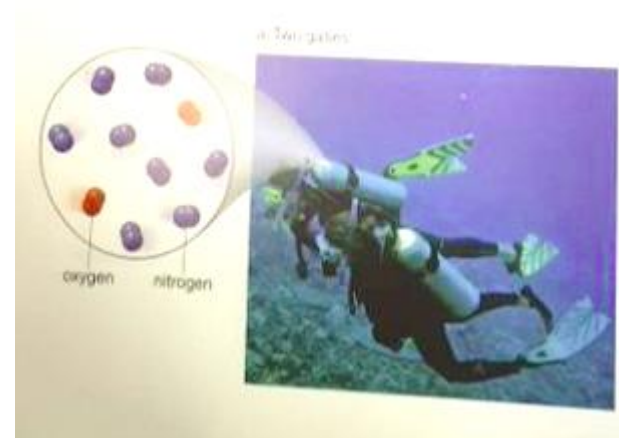
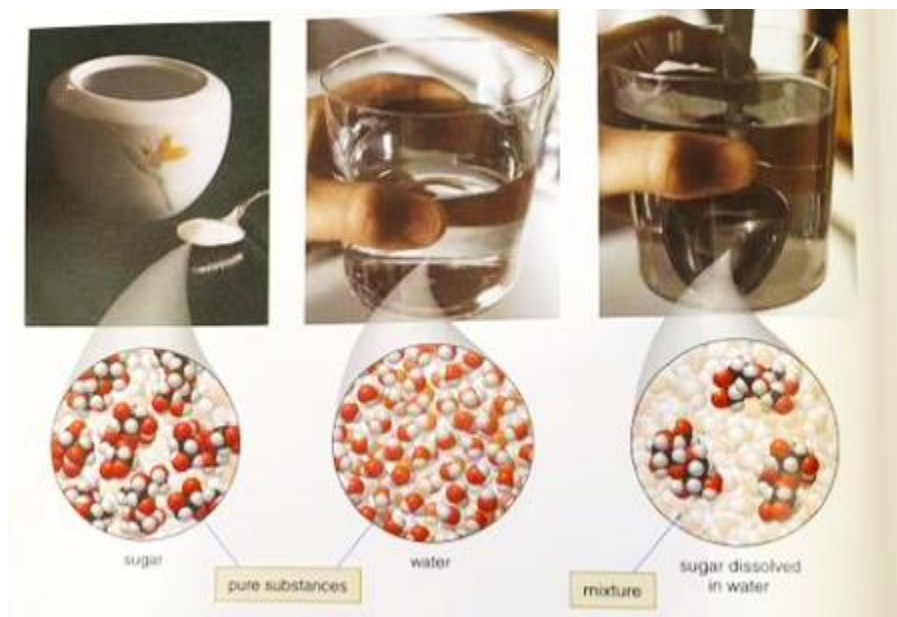
140,1 Ce 58	140,9 Pr 59	144,2 Nd 60	(145) Pm 61	150,4 Sm 62	152,0 Eu 63	157,3 Gd 64	158,9 Tb 65	162,5 Dy 66	164,9 Ho 67	167,3 Er 68	168,9 Tm 69	173,1 Yb 70	175,0 Lu 71
232,0 Th 90	231,0 Pa 91	238,0 U 92	(237) Np 93	(244) Pu 94	(243) Am 95	(247) Cm 96	(247) Bk 97	(251) Cf 98	(252) Es 99	(257) Fm 100	(258) Md 101	(259) No 102	(262) Lr 103

Delitev snovi

15

Elementi in spojine pomešane med seboj sestavljajo **zmesi**.

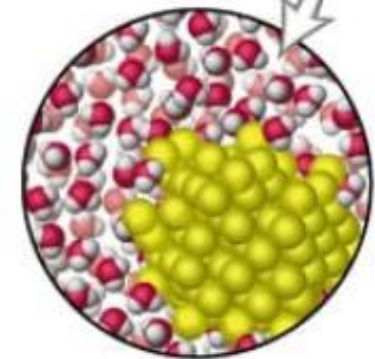
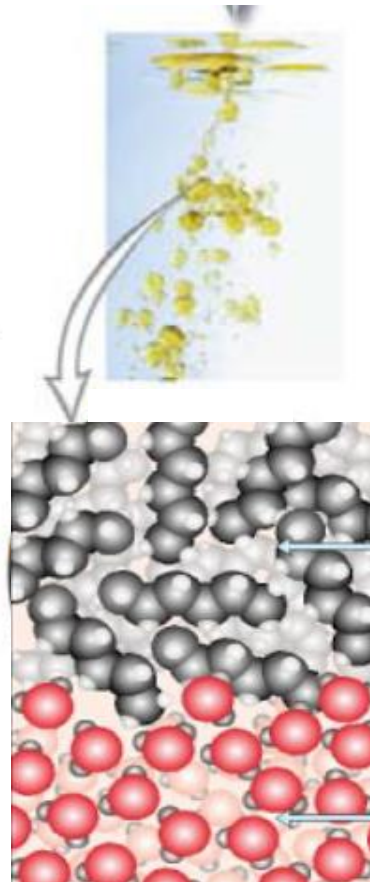
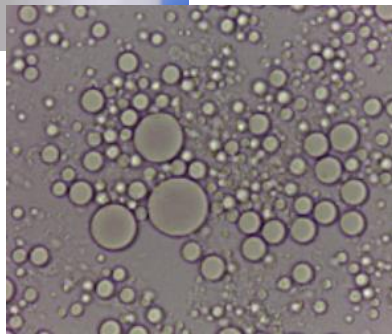
Homogena zmes imam v celotni svoji notranjosti enako sestavo – ni faznih mej.

Delitev snovi

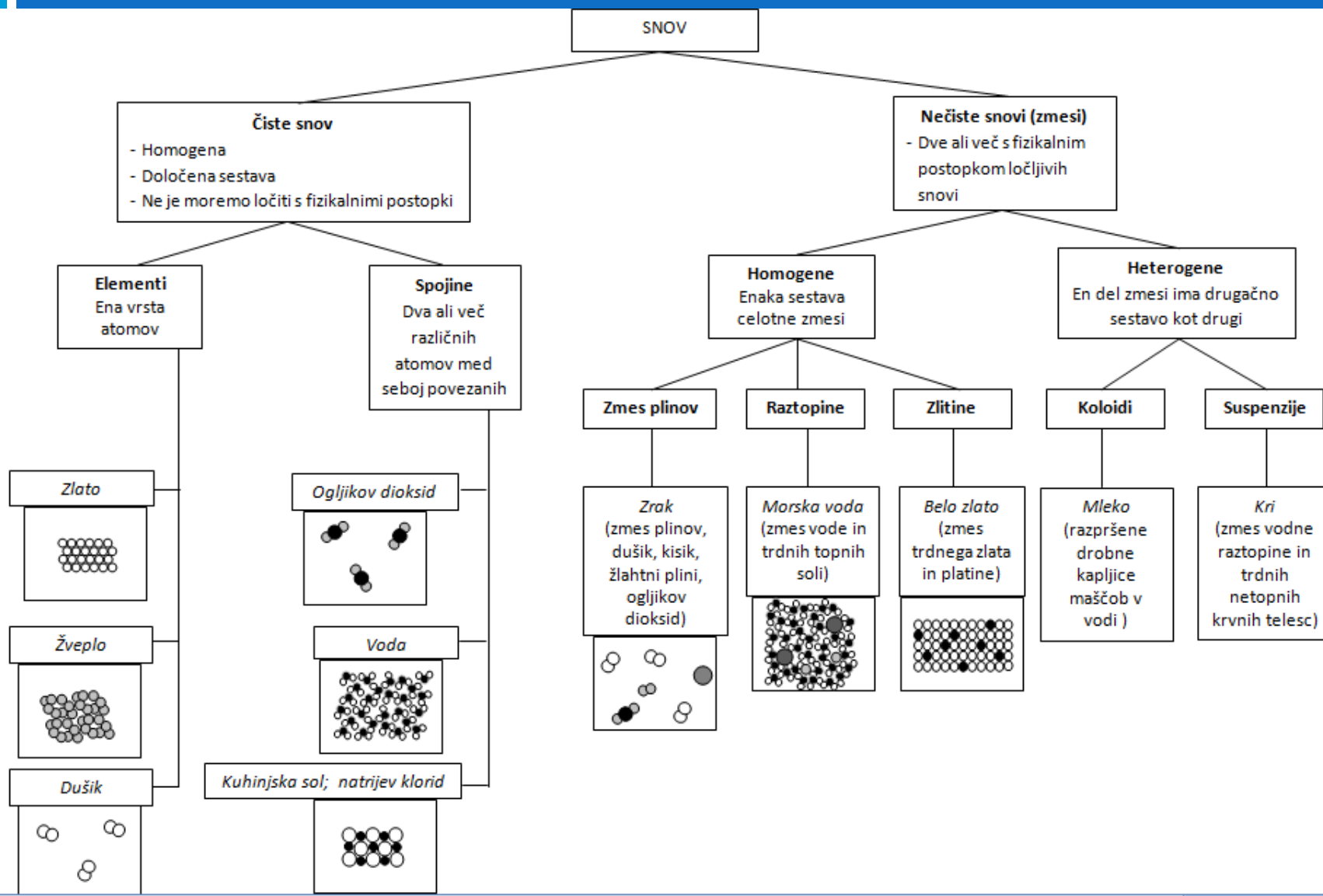
16

Heterogena zmes nima v celotni svoji notranjosti enake sestave – opazimo fazno mejo s prostim očesom ali s povečavo dela zmesi.

Delitev snovi

17

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

18

- čiste snovi pridobimo iz zmesi z metodami ločevanja in čiščenja snovi, ki temeljijo na fizikalnih lastnostih snovi, ki zmes sestavljajo

SEJANJE

- odvisno od velikosti trdnih delcev, odvisno ali prehajajo skozi luknjice v situ
- sejanje v kmetijstvu, industriji, gospodinjstvih ...

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

19

□ DEKANTIRANJE ALI ODLIVANJE

- odvisno od velikosti in topnosti delcev v topilu
- usedanje večjih delcev na dno in odlivanje ali odtekanje zgornje tekočine

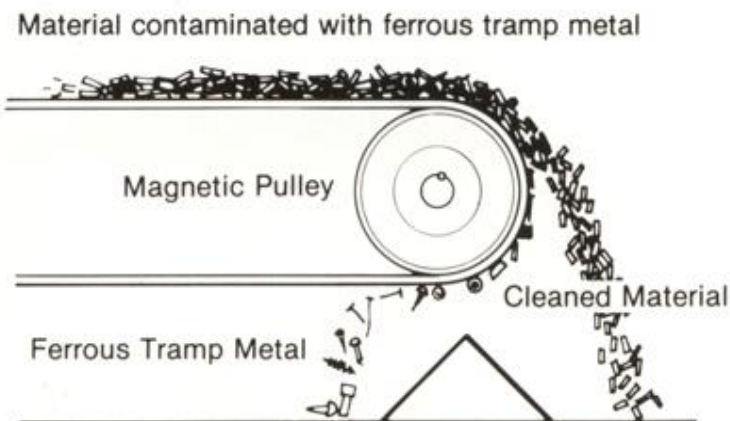

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

20

LOČEVANJE Z MAGNETOM

- odvisno od magnetnih lastnosti ene od snovi v zmesi (železo in mivka)
- Foremagnetne so tiste snovi, ki imajo močno izražen magnetizem, železo, kobalt, nikelj in njihove zlitine.

<http://www.duramag.com/images/pulley-3.gif>

FILM – MAGNETNE LASTNOSTI SNOVI

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

21

LOČEVANJE Z LIJ LOČNIKOM

- odvisno od topnosti ene tekočine v drugi
- ekstrakcije in čiščenje snovi v laboratorijih

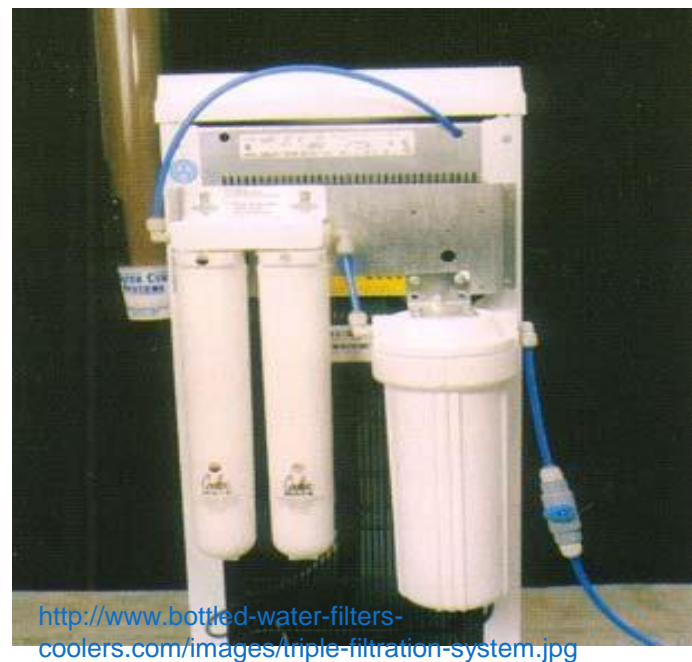
FILM – LOČEVANJE Z LIJ LOČNIKOM

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

22

FILTRACIJA

- odvisna od velikosti in topnosti trdnih delcev v topilu (če dekantiranje ni možno zato, ker so delci premajhni)
- filtracija pitne vode
- **LV!!**

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

23

KRISTALIZACIJA

- odvisno od topnosti snovi v topilu
- poteka izhlapevanje ali izparevanje topila, ostanek je trdna čista snov
- pridobivanje soli v solinah, čiščenje snovi v laboratoriju
- **LV!!**

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

24

□ SUBLIMACIJA

- ▣ odvisna od parnega tlaka snovi v zmesi ena snov mora imeti bistveno nižji parni tlak kot druga
- ▣ snovi z nizkim parnim tlakom; molekulski kristali – jod, žveplo, kafa, naftalen ...
- ▣ metoda uporabna predvsem za čiščenje snovi v laboratorijih
- ▣ **LV!!**

<https://www.britannica.com/science/sublimation-phase-change/images-videos>

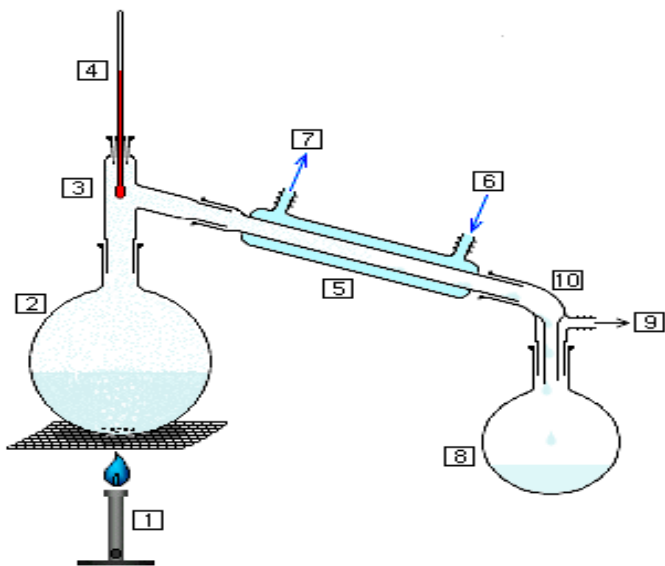

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

25

DESTILACIJA

- odvisna od velikih razlik v temperaturi vrelišča snovi, ki raztopino sestavljajo
- ločevanje v laboratoriju zmesi acetona in vode, glicerola in vode, frakcionirna destilacija nafte; pri ločevanju etanola in vode, ne dobimo čistega etanola

Fragonard destilarna

Destilarna viskija

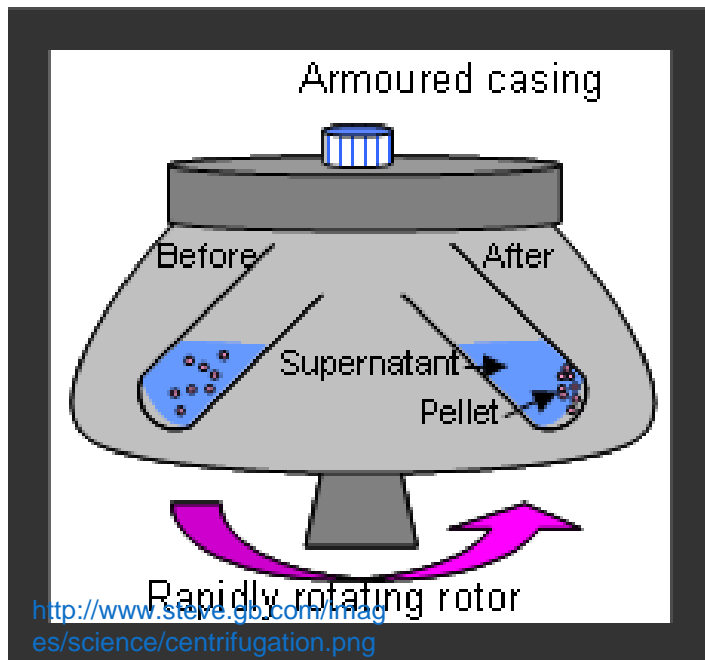
FILM – DESTILACIJA

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

26

CENTRIFUGIRANJE

- odvisno od velikosti in topnosti trdnih delcev v topilu (če dekantiranje ali filtracija nista možni, ker so delci premajhni)
- ločevanje krvnih celic od krvne plazme v medicinskih laboratorijih

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

27

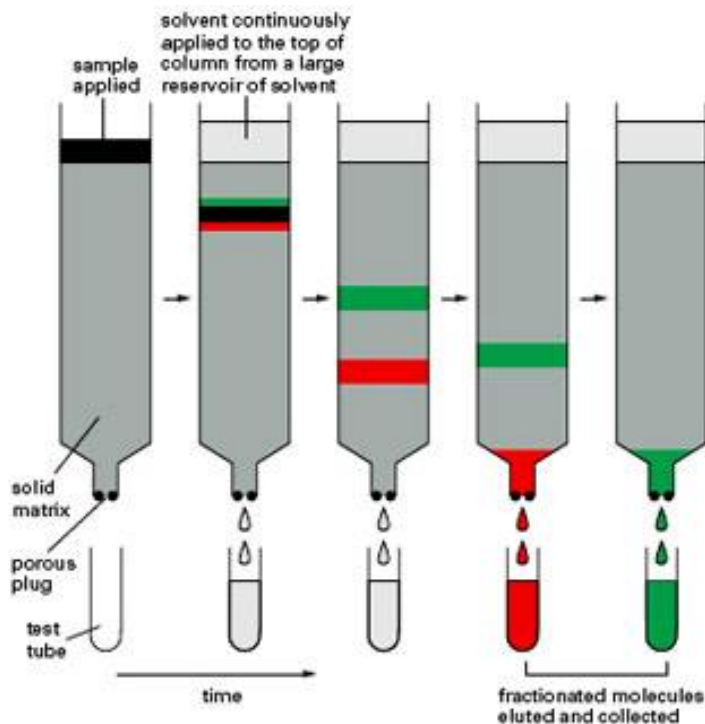
KROMATOGRAFIJA

- odvisna od različnih lastnosti delcev v zmesi (topnost v mobilni fazi, velikosti delcev v primerjavi s porami v gelu, adsorpcije na stacionarno fazo ...)
- ločevanje v laboratoriju zmesi barvil, sladkorjev, aminokislin in drugih organskih molekul)
- **LV!!**

Kromatogram

<http://www.indigo.com/science-supplies/paper-chromatography-finish-sm.jpg>

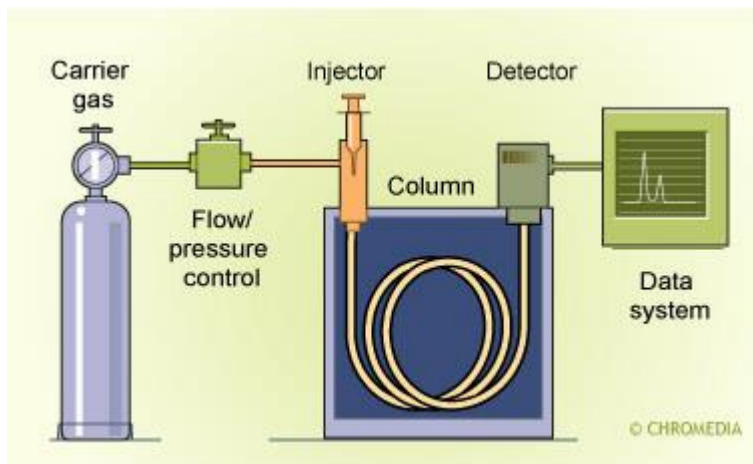

Voda v naravi

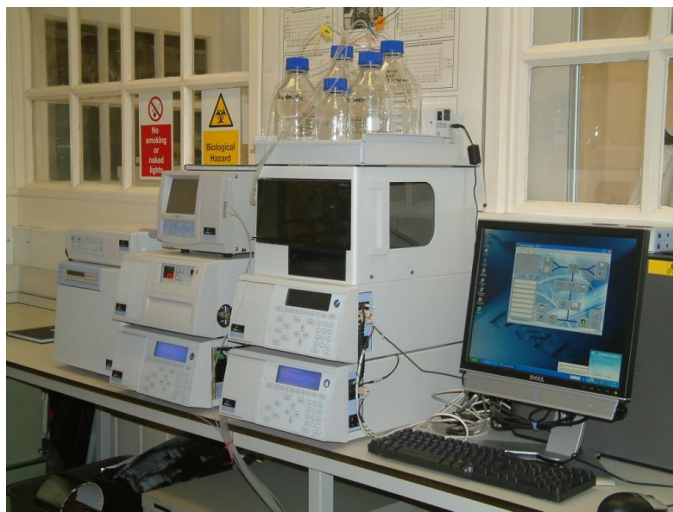
Čiste snovi in zmesi, ločevanje in čiščenje

28

□ KROMATOGRAFIJA

Plinska kromatografija

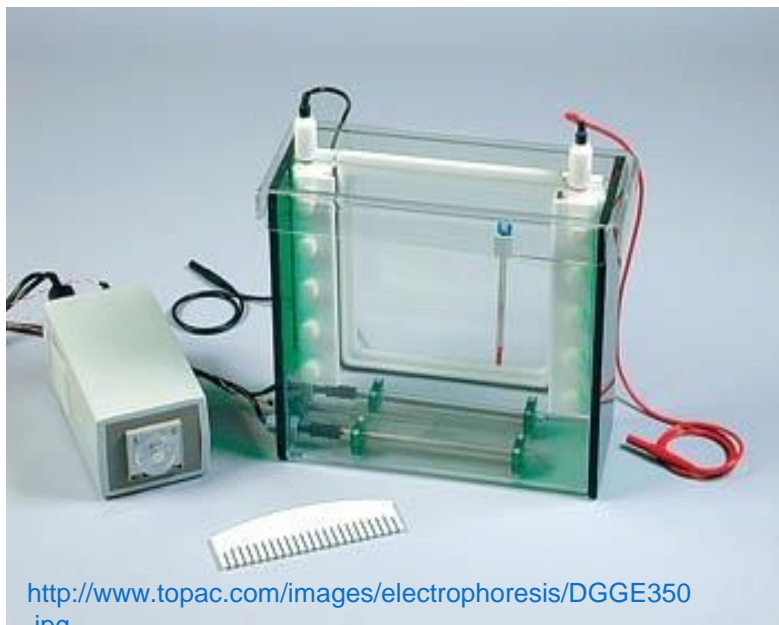
HPLC – visokotlačna tekočinska kromatografija

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

29

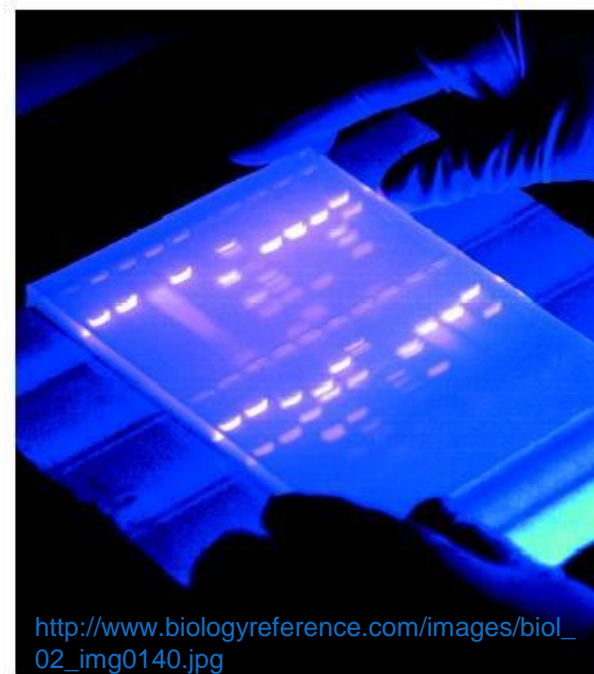
ELEKTROFOREZA

- odvisna od velikosti delcev v zmesi
- v električnem polju delci različno hitro potujejo po gelu
- ločevanje v laboratoriju zmesi fragmentov DNK, beljakovin ...

<http://www.topac.com/images/electrophoresis/DGGE350.jpg>

Aparatura za elektroforezo

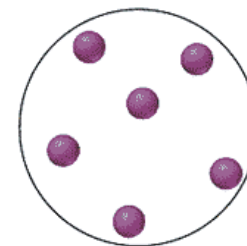
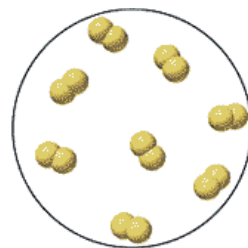
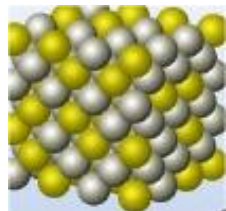
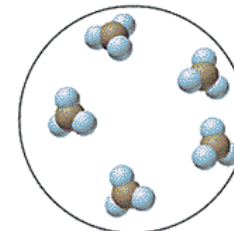
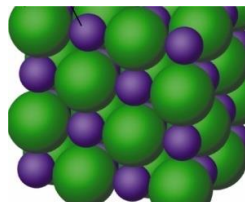
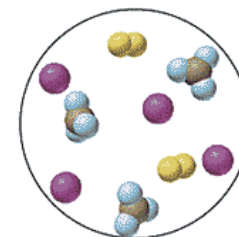
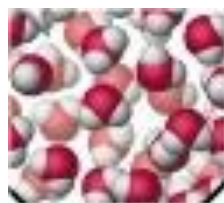
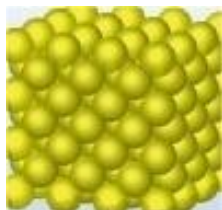
http://www.biologyreference.com/images/biol_02_img0140.jpg

Elektroforetogram DNK

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

30

Kaj predstavljajo submikropredstavitve?

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

31

Narišite shemo ločevanja žvepla onesnaženega z natrijevim kloridom in železom v prahu.

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

32

Imamo 15 g zmesi drobnih kristalov kalijevega nitrata(V), bakrovih granul in joda v prahu. Načrtuj ločbo snovi in izračunaj masne deleže posameznih komponent v zmesi, če je masa sublimata 3,3 g, masa kristalizirane snovi pa 1,5 g. Kaj sestavlja zmes, elementi, spojine ali oboje. Utemeljite.

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

33

Katera trditev pravilno opiše ločevanje heterogenih zmesi? Utemeljite odgovor.

- A Zmes dveh trdnih snovi z različno velikostjo delcev lahko ločimo s sejanjem.
- B Zmes dveh tekočim, ki se ne mešata lahko ločimo s filtracijo.
- C Zmes dveh trdnih snovi lahko ločimo s sublimacijo, če ima ena bistveno nižji parni tlak, kot druga.
- Č Zmes trdnih in tekočih snovi lahko ločimo s centrifugiranjem.

Metode ločevanja zmesi in čiščenja snovi

34

Katera trditev pravilno opiše ločevanje homogenih zmesi? Utemeljite odgovor.

- A Zmes dveh tekočin, ki se ne mešata, lahko ločimo z lijem ločnikom.
- B Zmes SiO_2 in NaCl v prahu lahko ločimo z raztapljanjem v vodi in s filtracijo.
- C Zmes acetona in vode lahko ločimo z destilacijo.
- Č Zmes naftalena in natrijvega klorida lahko ločimo s sublimacijo.